

Επτά χωριά της Ελασσόνας με τα αρχαιότερα εκκλησιαστικά μνημεία

[Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#) / [Προσκυνήματα-Οδοιπορικά-Τουρισμός](#)

Επτά χωριά της περιοχής Ελασσόνας (Βαλανίδα, Δολίχη, Δομένικο, Ευαγγελισμός, Πύθιο, Συκιά, και Τσαριτσάνη) διαθέτουν τα αρχαιότερα εκκλησιαστικά μνημεία της περιοχής, μετά τη Μονή της Ολυμπιώτισσας, παρουσιάζοντας ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς τη σύνδεση που υπάρχει μεταξύ της οικονομικής και πολιτιστικής παραγωγής.

Τα παραπάνω αναφέρει η προϊσταμένη της 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Ρούλα Σδρόλια σε εργασία της, η οποία δημοσιεύεται στο τελευταίο τεύχος του “Θεσσαλικού Ημερολογίου” (66ος τόμος).

Είναι χαρακτηριστικό, αναφέρει, ότι ελάχιστες εκκλησίες του 16ου αιώνα σώζονται στην περιοχή της Ελασσόνας και μόνο προς το τέλος του αιώνα αρχίζουν και πληθαίνουν οι σχετικές μαρτυρίες των επιγραφών, οι οποίες συνεχίζουν με μεγάλη συχνότητα στον επόμενο αιώνα, τον 17ο.

Οι ιστορικές πηγές είναι επίσης λίγες και κυρίως εκκλησιαστικής προέλευσης και αυτό καθιστά τα οθωμανικά αρχεία, που παρέχουν αναλυτική πληροφόρηση για τον 15ο και 16ο αιώνα, πολύ σημαντικά.

Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί -διευκρινίζει η κ. Σδρόλια- η ισχυρή παρουσία της βυζαντινής Επισκοπής Δομενίκου και Ελασσόνας, η οποία ανυψώθηκε το 1518 σε μητρόπολη και αυτό αποτελεί ένδειξη για την ευρωστία της περιοχής.

Είναι γνωστά αρκετά ονόματα επισκόπων, αλλά δεν υπάρχει πλήρης σειρά.

Η μεγαλύτερη δραστηριότητα στην ανέγερση εκκλησιών σημειώνεται στο Δομένικο, το οποίο ήταν αυτή την εποχή η έδρα της επισκοπής και ακολουθεί η Τσαριτσάνη, ενώ οι υπόλοιποι από τους εξεταζόμενους οικισμούς έχουν από ένα μνημείο.

Στο Δομένικο υπάρχουν αρκετοί ναοί του 16ου αιώνα. Ο προγενέστερος είναι ο ναός της Παναγίας στη θέση Βριζόστι, στα νότια, όπου υπήρχε ομώνυμος οικισμός που αργότερα εγκαταλείφθηκε.

Εδώ σώζεται το προγενέστερο τοιχογραφημένο σύνολο της περιοχής (1515) και ίσως και όλης της Θεσσαλίας στην οθωμανική περίοδο, μετά το καθολικό του Μεγάλου Μετεώρου (1487).

Στο Βριζόστι εργάστηκε ένα αξιόλογο καλλιτεχνικό συνεργείο, που ακολουθεί προγενέστερα βυζαντινά πρότυπα και παρουσιάζει σχέση με αντίστοιχα της Δυτικής Μακεδονίας.

Όμοιες επιδράσεις είναι εμφανείς στη ζωγραφική των ναών της Δολίχης και του Ευαγγελισμού, που γίνονται την ίδια δεκαετία.

Στο Δομένικο σώζεται ένα ενεπίγραφο σύνολο του 1582 στον Άγιο Νικόλαο, που μαρτυρεί την τοιχογράφηση της εκκλησίας.

Το κτίσμα συνήθως είναι λίγα χρόνια προγενέστερο της αγιογράφησης. Στην ίδια εποχή -αν όχι νωρίτερα- χρονολογούνται οι τοιχογραφίες του Αγίου Γεωργούλη (με τεχνοτροπικά κριτήρια).

Τα χρόνια εκείνα ανακαινίζεται η μεγάλη βυζαντινή βασιλική του Αγίου Γεωργίου στην ακρόπολη. Η προγενέστερη επιγραφή στην τοιχογράφηση αναφέρει τον επίσκοπο Γαλακτίωνα (1593-1610).

Οι επίσης σημαντικοί ναοί του Αγίου Βησσαρίωνα και του Αγίου Δημητρίου χρονολογούνται το 1600.

Στην Τσαριτσάνη δεν υπάρχουν χρονολογίες της εποχής αυτής, αλλά η παλαιότερη φάση του Αγ. Νικολάου και των Αγίων Αναργύρων μπορεί να τοποθετηθεί στον 16ο αιώνα.

Και εδώ, επισημαίνει η κ. Σδρόλια, συναντούμε λαμπρές διακοσμήσεις σε τέσσερις ναούς, λίγο μετά το 1600 (Άγιος Νικόλαος 1614/5, Άγιος Αθανάσιος 1613, Άγιοι Ανάργυροι, Ταξιάρχες).

Οι άλλοι παλιοί ναοί της περιοχής βρίσκονται από έναν στη Δολίχη (Μεταμόρφωση, 1515), στον Ευαγγελισμό (Αγίου Αθανασίου, 1521), στη Βαλανίδα (Αγίων Αναργύρων, 15ος αιώνας) και στο Πύθιο (Ναός Παναγίας).

Όσον αφορά τις μονές, εκτός από τη Μονή της Ολυμπιώτισσας, που είχε συνεχή λειτουργία και κατά τον 16ο αιώνα ανακαινίζεται, καμία άλλη δεν αναφέρεται στις πηγές.

Πιθανόν το καθολικό της Μονής Συκιάς να μπορεί να χρονολογηθεί στην εποχή αυτή με αρχιτεκτονικά κριτήρια, το μόνο που σώζει αρχιτεκτόνημα αξιώσεων, στον τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο, ενώ όλοι οι άλλοι ναοί είναι δρομικού τύπου.

Οι άλλες μονές αναφέρονται από τις αρχές του 17ου αιώνα, όπως η Μονή Σπαρμού, ο κώδικας της οποίας μαρτυρεί τη λειτουργία της από το 1602, και η Μονή της Παλαιοκαρυάς, το τέμπλο της οποίας είναι του 1628.

Η οικονομία των ανεπτυγμένων περιοχών φαίνεται ότι ήταν μεικτή, γεωργία-βιοτεχνία υφασμάτων, γεγονός που επιβεβαιώνεται για πρώτη φορά από ιστορικές μαρτυρίες του 16ου αιώνα, με το παρουσιαζόμενο κατάστιχο.

Ανάλογο φαινόμενο συνέβαινε και στην περιοχή της Αγιάς, όπου επίσης σημειώνεται οικονομική ανάπτυξη την εποχή αυτή και επακόλουθη έξαρση των εκκλησιαστικών τεχνών.

Μετά τα παραπάνω, διαπιστώνει η αρχαιολόγος, η ανάπτυξη της περιοχής της Ελασσόνας τον 16ο αιώνα μπορεί να ενταχθεί σε ένα γενικότερο φαινόμενο, το οποίο παρατηρείται σε όλη την Κεντρική Ελλάδα, ως απόρροια του οποίου δημιουργήθηκαν μερικά από τα πιο αξιόλογα δείγματα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, καθολικά μονών τα περισσότερα, με χαρακτηριστικά παραδείγματα στις μονές Δουσίκου και Ζάβορδας και πολλές άλλες.

Ακολουθούν δεκάδες εκκλησιών του 17ου αιώνα στην περιοχή της Ελασσόνας, όπως και στην υπόλοιπη Θεσσαλία, οπότε ακόμη και αν δεν είχε αυξηθεί ο πληθυσμός, φαίνεται ότι είχε σταθεροποιηθεί η οικονομία και οι κάτοικοι μπορούσαν να επενδύσουν στη διακόσμηση των εκκλησιών το πλεόνασμα από τις εμπορικές τους επαφές, κάτι που έχει παρατηρηθεί και σε άλλες ορεινές κοινωνίες της εποχής (Άγραφα, Ήπειρος).

Του ανταποκριτή Α. Ζώη

Πηγή: romfea.gr